

DISSABTE ÉS EL 5È ANIVERSARI DE LA MORT DE MARIA-MERCÈ MARÇAL

El número cinc

JOSEFA CONTIJOCH

Maria-Mercè Marçal va néixer el 13 de novembre del 1952; si sumem tots els dígits fins a reduir-los a un, la suma ens dona 5. Dissabte, 5 de juliol del 2003 (any que suma 5), en fa 5 que va morir, i pel novembre n'hauria complert 50. Veiem que va editar 5 poemaris en vida... Jo, que no entenc en numerologia, pregunto: què volen dir tants cincs? Joana Bel em diu que el número 5 és el Mestre, o sigui aquell que dirigeix, que ensenya, que encamina. Una altra amiga del Comitè d'Escriptors del Centre Català del PEN, Teresa Pous, em diu que segons un llibre consultat el número 5 correspondria al Gran Sacerdot, aquell que fa servir l'experiència i els coneixements, el conseller, el que és capaç de descobrir coses que a simple vista no es veuen. Potser els números no són una ciència tan exacta com fan veure però, en aquest cas, les divergències són convergents i la figura de la nostra poeta quadraria repartida entre les dues versions.

Tot de cop em ve al cap l'expressió, poc emprada al Barcelonès: "Ja es fa llostre" o el verb *llostrejar*, que, amb la pronúncia que torna *u* la *o*, queden molt propers al llatí *lustrum*, el nostre lustre, o sigui l'espai de 5 anys.

Llostreja? Fa, només, o ja, cinc anys que la poeta no està entre nosaltres, els vius. Semblaria que comença a afectar-la el corc de la desmemòria. Un exemple: la passada primavera es repetí a una biblioteca la seva *Cartografia del desig*, una magnífica conferència dramatitzada titulada *Com en la nit, les flames*, en què ens parlava de les poetes Anna Akhmatova i Marina Tsvetàieva. A l'agenda del dia d'un diari s'anunciava l'acte "amb la presència de l'autora". Qui va redactar la notícia no sabia quina de les *autores* hi seria present i va optar per un impersonal. Potser cal ser comprensius amb un lapsus innocent; amb tot, no deixa de treure-hi el bec la manca de transmissió de la memòria cultural, una malaltia greu i per desgràcia ben comuna.

A nosaltres, les seves companyes del Comitè, ens amoïna la desmemòria perquè un país i una cultura que no es recorda a si mateixa és un país que s'estima poc i es respecta poc. Mor un autor o autora i sembla que hagin de passar cent anys perquè mereixi ser recobrat, si es dona el cas i l'atzar. El país no va tan sobrat d'obres sòlides per esperar que la pols i els dies dictin el veredict. Ens hauria d'amoïnar si l'obra circula o no circula, si és visible o si no ho és tant, si es llegeix o no. Aquest seria el repte. Perquè la seva paraula és prou potent per mantenir-se viva i donar fruit. Una obra és present, i creix, mentre és llegida. És en aquest àmbit de la paraula que alimenta al món amb la seva veracitat, en un món en què la mentida i el subterfugi senyoreja, en què convenen paraules com *pa*, Weil *dixit*. Com fam que s'alimenta de la pròpia fam (*like hunger that feeds on its own hungriness*, diu Wallace Stevens), la paraula poètica de la Mercè s'eleva amb una autèntica volada de paraula que ens retorna, alimentant-nos. Una paraula que no va parar de menjar paraula i que assolí el perfil propi de manera indiscutible a partir de *La germana, l'estrangera*, per arribar al cim amb *Desglaç*. Parlar de Maria-Mercè Marçal està bé, recordar-la està molt bé, però n'hem de parlar des de dins, assaborint la seva gana.

Fos la mestra o la gran sacerdotessa o res de tot això, sinó només ella mateixa, tenia, entre d'altres, la virtut de la discreció. *Sic transit gloria mundi*. El llostre sobre la glòria personal o sobre una obra inflada, com en tants casos passa i ha passat, no l'afecta. Perquè el seu regne no era del món dels paons que presumen de plomes acolorides, sinó del món en què l'exigència i la percaça de la paraula assoleixen el màxim rigor. És aquí on ens hem de parar a pensar i a recordar i a rellegir, guardant memòria d'un dels seus dictats: recuperar l'obra dels que ja no hi són i posar-la a la llum perquè doni llum, evitant que llostregi sobre la cultura de tot un poble.

ROBERT RAMOS

Marçal per escoltar

FRANCESC BOMBÍ-VILASECA

“El meu amor sense casa no és una antologia a l'ús. La majoria d'antologies tenen per missió iniciar el lector en l'obra d'un autor, fer-ne un tast. En aquest cas, només és així en part. Els 23 poemes que se'ns ofereixen formen part de l'espectacle que amb el mateix nom han portat als escenaris des de fa anys Cinta Massip i Toti Soler, un recital el que planteja és un itinerari personal. Massip presenta la vivència dels poemes de la seva amiga amb el paisatge musical del seu amic.

És una obra amb dues parts complementàries, el mateix llibre i un disc compacte amb els poemes dits i musicals. Una de les particularitats de l'obra és que molts dels lectors de Marçal hi trobaran a faltar bastants poemes, diguem-ne *importants*, i en canvi n'hi ha d'altres que li havien passat desapercibuts. Massip ho justifica al pròleg, explicant que d'alguna manera són els poemes que s'han apropiat a ella, que "són ells qui es queden". En escoltar els poemes, els dubtes que es podien tenir al

respecte ja no ho són. Aquest és una mica el problema: escoltes el disc i gaudint de la oralitat intrínseca de la poesia, però es fa difícil de llegir una antologia tan personal –que ja pot escoltar amb la veu de qui ha fet la tria– i deixar de banda aquells altres poemes preferits. Hauria preferit que fos un llibre-disc, amb totes dues parts integrades.

Massip diu els poemes millor que ningú, i la música –bravo!– de Soler els fa volar tots dos: Marçal i Massip, fins a l'emoció d'allò que entenem que és la poesia, tan germana de la música. Un altre dels punts forts de l'obra és un text de creació de Víctor Sunyol, que a l'epíleg fa equilibris entre la mateixa obra, la de Marçal, i l'espectacle de Massip i Soler. *El meu amor sense casa* és una antologia que val per ella mateixa i que sedueix, convida i incita a llegir –o tornar a llegir, o tornar a tornar a llegir– tota l'obra de Maria-Mercè Marçal.

Maria-Mercè Marçal, *El meu amor sense casa*. Tria i veu de Cinta Massip. Música de Toti Soler. Proa. Barcelona, 2003.

PARLEM-NE

“Una illa on és el llombrígol del pèlag”

JOAN SOLÀ

Quan en català diem [1] *Al bar hi havia quatre paletes* o bé [2] *Els quatre paletes eren al bar*, tenim unes construccions que s'assemblen i alhora es diferencien. Algun autor anomena "presentacional" la primera i "locativa" la segona, però aquests noms tenen un interès secundari. La diferència més visible és que la primera té aquesta estructura: "locatiu (*al bar*) + haver-hi + sintagma nominal"; i la segona, aquesta: "sintagma nominal + ser + locatiu"; a més a més, el sintagma nominal és indefinit a la primera (*quatre paletes*) i definit a la segona (*els quatre paletes*). Des d'un altre punt de vista, veiem que el sintagma nominal té a la primera un caràcter "remàtic" o afirmat: afirmem la presència o existència de quatre paletes en un determinat lloc conegut dels interlocutors; però a la segona té un caràcter "temàtic" o no afirmat: ara no afirmem pas l'existència de quatre paletes, sinó que aquests paletes (ja coneguts pels interlocutors) es troben en un lloc determinat. Disposem, doncs, de dos verbs "localitzadors" diferents, *ser* i *haver-hi*, segons el valor remàtic o temàtic del sintagma nominal.

Si en la primera estructura, en lloc d'un sintagma nominal ordinari, hi ha els pronoms *jo*, *tu*, *ell(s)*, *no*

saltres, etc., o bé *tothom* i *tot(s)*, aleshores ens trobem que no fem servir el verb *haver-hi* sinó el verb *ser*, com en la segona estructura: [3] *Al bar hi érem nosaltres, Al bar hi era tothom*. Però les "curiositats" no s'acaben aquí. Resulta que aquesta diferència tan clara entre les dues estructures es desdibuixa en algun cas i el desdibuixament produeix formes dobles i fins i tot triples. En concret, això es dona quan hi ha oracions de relatiu especificatives o bé oracions interrogatives. La següent és de relatiu: [4] *Els paletes que {eren / hi havia} al bar no ho saben*. Realment, tan genuïna sembla l'una opció com l'altra, i no és fàcil de saber si hi ha alguna diferència de significat. Vegem ara un cas d'interrogativa: [5] *¿Saps on {hi ha / és} la fotocopiadora, en aquest departament?* La confluència en aquests casos es dona també, almenys a primera vista, entre els verbs *haver-hi* i *estar*: [6] *És impossible saber quina quantitat de caravanes {hi ha / estan} circulant per la costa*; [7] *Ja {hi ha / està} a la venda el tercer fascicle*. Però de vegades, dic, les possibilitats són tres. Com que podem dir *Aquestes terres són vora el riu* (amb el verb *ser*) i també *Aquestes terres estan situades arran d'aigua* (amb el verb *estar*), resulta que, si incloem

aquestes estructures en una relativa o interrogativa, obtenim això: [8] *Les terres que {hi ha / són / estan} més arran d'aigua han sofert més amb aquestes pluges*. Qualsevol observació com aquesta que fem avui desencadena una llarga sèrie de noves preguntes que potser no ens havíem fet mai. Per exemple, la confluència observada en els casos quart i cinquè no sembla que es doni si el sintagma afectat és indefinit (*un arxivador*, en lloc de *l'arxivador*). En el cas següent sembla que només podem dir *hi ha*, no pas *és*: [9] *Vigila no ensopeguis amb un arxivador que hi ha al mig del despatx*.

Quan em vaig adonar d'aquest fenomen em va venir immediatament al record un fragment de la segona traducció que Carles Riba va fer de *L'Odissea* (1948), que m'havia quedat gravat feia cinquanta anys: "És per Ulisses el savi, que el cor a mi se m'esderna, / pobre! que lluny dels seus pateix afany en una illa / a banda i banda banyada, on és el llombrígol del pèlag" (I.48-50). Aquest ús de *ser* no és degut a l'original, que és neutre en aquest sentit, i ja el va fer servir Riba a la primera traducció (1919). Em plau acabar el comentari amb un dels textos més sublimes de tota la nostra història i agrair l'ajut a Carles Miralles, Gemma Rigau i Joan Rafael Ramos.